

<https://doi.org/10.59849/2410-5600.2025.1.49>

UOT: 82-09.

Afaq Əliyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu
Bakı şəhəri, İstiqlaliyyət küç. 26
e-mail: afaq23@mail.ru

SALMAN MÜMTAZIN GİZLİ İMZALARI

Xülasə

Məqalədə görkəmli ədəbiyyatşünas, mətnşünas, biblioqraf, orta əsr əlyazmalarının kolleksiyaçısı, Azərbaycan klassik ədəbiyyatı və aşiq poeziyası nümunələrinin nəşiri, şair, publisist Salman Mümtazın gizli imzalarından bəhs edilir. Antroponimlərin köməkçi ad kateqoriyasına aid olan gizli imzanın yaranma səbəbləri və üsullarına aydınlıq gətirilmiş, müəllifin gizli imzaları əsasında təsnifat işi aparılmışdır. Həmçinin aparılan tədqiqat nəticəsində S.Mümtazın müştərək (koynonim) gizli imzaları müəyyən edilmiş və haqqında müfəssəl danışılmışdır.

Açar sözlər: *Salman Mümtaz, ədəbiyyatşünas, mətnşünas, mətbuat, gizli imza*

Giriş

İctimai fikir tariximizdə seçilən və sevilən, kimliyi, əməli ilə bugünkü nəslə fəxr etmək qüruru bəxş edən Salman (Mümtaz) Məhəmmədəmin oğlu Əsgərov (1884-1941) görkəmli ədəbiyyatşünas, mətnşünas, biblioqraf, orta əsr əlyazmalarının kolleksiyaçısı, Azərbaycan klassik ədəbiyyatı və aşiq poeziyası nümunələrinin nəşiri, şair, publisist kimi tanınmışdır.

O, ilk növbədə əlyazmaları, divan, təzkirə və cümlələri əldə etmiş, zamanına görə naməlum ədəbi-tarixi faktları, ədəbiyyat tarixinin görkəmli simalarını üzə çıxarmış və onların əsərlərini kitab şəklində, yaxud müxtəlif məcmuələrdə nəşr etdirmişdir. Bütün bunları Salman Mümtaz Azərbaycan ədəbiyyatının sonrakı inkişafı üçün tədqiqatçıların istinad edə biləcəkləri zəngin etibarlı bir mənbə kimi elmi ictimaiyyətin ixtiyarına vermişdir. O, sistemli bir ədəbiyyat tarixi yazmasa belə onun fəaliyyəti elmi düşüncədə Firidun bəy Köçərlinin "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi materialları"ndan sonra ikinci əsaslı zəmin kimi qəbul olunmuşdur.

Salman Mümtaz həm də dövrü mətbuatla sıx əlaqədə olmuş, "Molla Nəsrəddin", "Zənbur", "Kəlniyət", "Tuti", "Qardaş köməyi" məcmuələri, "Günəş", "Səda", "Tərəqqi", "İqbal", "Yeni İqbal", "Açıq söz" qəzetləri və digər mətbuat səhifələrində xəbər, şeir, məqalə və felyetonlarla çıxış etmişdir.

XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan mətbuatında, xüsusilə "Molla Nəsrəddin" jurnalı və bu jurnalın təsiri ilə yaranan digər satirik məcmuələrdə gizli imzalardan geniş istifadə olunmuşdur. Tədqiqatlarda 1906-1931-ci illərdə fasilələrlə nəşr olunan "Molla Nəsrəddin" jurnalının təkcə sovet dövrünə qədərki 1906-1917-ci illərində 1516, "Bəhlul"da (1907) 29, "Zənbur"da (1909-1910) 369, "Mirat"da (1910) 20, "Arı"da (1910-1911) 63, "Kəlniyət"də (1912-1913) 129, "Lək-Lək"də (1914) 54, "Məzəli"də (1914-1915) 116, "Tuti"də (1914-1917) 844, "Babayi-Əmir"də (1915-1916) 323, "Tartan-partan"da (1918) 5,

“Şeypur”da (1918-1919) 82 və “Məşəl”də (1919-1920) 59 sayda antroponimik vahid [3] qeydə alınmışdır. Bu antroponimlər mətnönu, mətn daxili, mətn sonu və “Poçta qutusu”ndan toplanılmışdır. Göründüyü kimi, gizli imzaların böyük qismi “Molla Nəsrəddin” jurnalının payına düşmüşdür.

Gizli imza Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatı tarixində ictimai-siyasi ziddiyyətlərin kəskinləşdiyi bir dövrdə yazar üçün vəziyyətdən çıxış yolu kimi öz təhlükəsizliyinin təminatı idi. Bu haqda Salman Mümtaz müasiri Əliqulu Qəmküsar haqqında yazdığı məqalədə belə yazır: “O zaman hökumətin pusquda, mırıqda durmuş rəsmi sensorundan başqa millətin mühitində hədsiz-hesabsız “müfəttişləri”, “senzorları” var idi. Hər bir şairin, mühərririn, müxbirin qarşısında xanlar, mülkədarlar, bəylər, hacılar, kərbəlayılar, məşədilər, müctəhidlər, əfəndilər, axundlar, imamlar, şeyxlər, qoçular, mərsiyəxanlar, seydilər, mollalar, əyanlar və ağalardan təşkil olunmuş binlərlə papaqlı “senzorlar”, əmmaməli jandarmırlar, sarıqlı agentlər təcəssüm edirdi. “Rişi guhər” kərbəlayılar ilə “lacivərdi” saqqal müridlər ziyalıların başlarında tam mənası ilə namussuz bir “oxrannik” rolunu oynayırlardı. Bundan dolayı idi ki, o məcmuədə iştirak edən hər bir ərbabi-qələm özünə bir neçə müstəar adlar bulmalı və şeirinin, məqaləsinin axırına da onu qondarmalı idi. Odur ki, “Molla Nəsrəddin” məcmuəsində daimi olaraq maddi və mənəvi yardımında bulunan və məqamında, saatında heç bir fədakarlıqdan çəkinməyən yazılarına Sabir Tahirzadə... və digər qələm arkadaşlarımız “Hop-hop”, “Əbu Nəsr Şeybani”, “Ağlar güləyən”, “Obaşdançı”, “Cingöz”, “Qoca bəy”, “Lağlağı”, “Mozalan bəy”, “Xortdan bəy”, “Cırcırma”, “Qızdırmalı”, “Məşədi Sijimqulu”, “Hərdəmxəyal”, “Kefsiz”, “Ceyranəli”, “Dabanı çattax xala”, “Sərçəqulu”, “Yetim cücə”, “Məhkəmə pişiyi”, “Sarsaqqulu bəy”, “Cüvəllağı bəy” və bunlardan başqa daha bir çox müstəar adlar qoymaq məcburiyyətində idilər və ayrı çaraları da yox idi” [7, s. 2-4].

Əsl ad, ata adı, fəmiyyə, ləqəb, təxəllüs, titul, fəxri ad, kriptonim (şifrələnmiş ad), əzizləmə və kiçiltmə bildirən adlar kimi gizli imzalar da antroponimik vahidlər sırasına – yəni şəxs adlarına daxildir. Antroponimlərin köməkçi ad kateqoriyasına aid olan gizli imza müəllifin özü, nadir hallarda isə başqası tərəfindən ona verilir. Məsələn, “Molla Nəsrəddin” jurnalı redaksiyasına açıq imza, yaxud imzasız daxil olan yazı redaksiya üzvləri tərəfindən müəllifi qorumaq məqsədilə düşünülmüş şəkildə gizli imza ilə çap edilirdi. Gizli imza müəllifin əsl adını əvəz edir və istənilən vaxt yazar onu başqası ilə yeniliyə bildirir. Əslində, bu həmin yazı müəllifinin gizli qalması üçün də şərt idi. Çünki bir müddət eyni gizli imza ilə yazan müəllif öz kimliyinin tanınmasından ehtiyat etdiyi üçün gizli imzasını da yeni gizli imza ilə əvəzləməli olurdu. Eyni imzadan bəzən bir neçə müəllifin də istifadə etdiyi məlumdur. Bu səbəbdən də bir müəllifin istənilən sayda gizli imzası yaranırdı.

Gizli imzadan təkcə özünümüdafiə məqsədilə deyil, özünə inamsızlıq, şəxsiqərəzlik, plagiatlıq, bir-birinə əks istiqamətli mətbuat orqanlarında fəaliyyət göstərmək kimi səbəblərə görə də istifadə olunurdu. Təbii ki, bu da gələcəkdə gizli imza ilə yazılmış əsərlərin müəllifinin müəyyənləşdirilməsində – atribusiyasında tədqiqatçılar üçün böyük çətinliyə səbəb olur.

Elmi-sənədli bibliografik mənbələrdən S.Mümtaza aid edilən müxtəlif sayda gizli imza və inisial toplanılmışdır. İmzaların ilk bibliografik göstəricisinin müəllifi N.Ağayev 1944-cü ildə XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan dövrü mətbuat səhifələrində iştirak edən 110 müəllifin 450-yə yaxın gizli imzasını qeydə aldığı zaman S.Mümtaza 9 imza [1, s. 26] aid etmişdir. 1963-cü ildə “Molla Nəsrəddin” jurnalı iştirakçılarından 61-nin 187 gizli imzasını siyahıya alan M.Paşayeva S.Mümtazın yalnız 4 imzasını [1, s. 46] qeydə almışdır. Q.Məmmədlinin topladığı 4000-ə yaxın gizli imzanı özündə birləşdirən “İmzalar” kitabında isə imzaların sayı xeyli artaraq 62-yə [6] çatmışdır. Nəhayət, “İmzalar” kitabının sonuncu təkmilləşdirilmiş nəşrinə S.Mümtaza aid edilən gizli imza və inisialların sayı 66 [5, s. 291-293] olmuşdur.

Hər hansı bir yazarın imzalarının toplanılması işində bibliografik göstərci müəllifləri bəzən özünün və ya müasirlərinin şifahi və yazılı xatirələrindən, müəllifin şəxsi arxivində qorunan əsərlərinin avtoqraf nüsxələrindən, yazılarının dərc olunduğu müxtəlif mənbə, imza siyahılarından və ya jurnal-qəzet kəsiklərindən, müəllif nəşrlərindən, tərcümeyi-hallardan, qeyd dəftərcələrindən, məktublardan, yazıcının

mütaliə zamanı jurnal-qəzetlərin səhifə kənarlarında etdiyi qeydlərdən, gündəliklərdən, salnamələrdən, təzkirələrdən, tədqiqatlardan, nəşrlər və onlara verilən izah, şərh və qeydlərdən, ensiklopediyalardan və s. yararlanmışlar.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda adları çəkilən bibliografik göstərici müəlliflərinin heç biri kitaba daxil edilən müəlliflərin gizli imza və inisialları üzərində fərdi atribusiya işi aparmamışdır. Bu günə qədər isə tədqiqatçılar tərəfindən onların yalnız az qisminin üzərində müəllifinin dəqiqləşdirilməsi işi görülmüşdür. Bu baxımdan qüsurların olması dərk olunandır. Bununla belə, həmin bibliografiyalar hər hansı bir gizli imzanın müəllifinin müəyyənləşdirilməsi prosesində tədqiqatçının istinad etdiyi ilk istiqamətverici sənədli məxəz kimi çox dəyərlidir.

Gizli imzaların yaranma səbəbləri kimi, onların yaranma üsulları da müxtəlifdir. Salman (Mümtaz) Məhəmmədəmin oğlu Əsgərov dedikdə: Salman – yazarın əsl adı, Mümtaz – təxəllüsü, Məhəmmədəmin – ata adı, Əsgərov – soyadı, “Vasvası”, “Xortdanbəyzadə Sərcəqulu bəy”, “Sağsağan”, “Əqilli Bəhlul Danəndə” və sair isə onun gizli imzalarıdır.

S.Mümtazın gizli imzaları əsasən antroponimik birləşmə – yəni iki və daha çox komponentin birləşməsindən düzələn xüsusi şəxs adlarıdır. Həmin gizli imzalar antroponimik vahidlərin təxəllüs (“Baqi ehtiram Səlmən Mümtaz”, “Səlmən Məmmədəmin oğlu Mümtaz”), inisial (“M.P.”, “Ə.”), nisbə (“Fazil Şirvani”, “İmza: Fazil Şirvani”), ləqəb (“Simsiz müxbiriniz Dünbülinski”, “Buxara. Cümbülinski”, “Buxara müxbiri Sadıq Cümbülzadə”, “Sübhəngulu”, “Müxbiriniz Damulla”, “Vasvası”, “Müxbiriniz Lifli”, “Müxbiriniz Eşşəkdağlayan”, “Müxbiriniz Silləli”), titul (“Xəzinədar Məşədi Cabbar”, “Xortdan bəy”, “Xortdanbəyzadə Sərcəqulu bəy”, “Xəbərciniz qraf Qorheyzen”, “Həpəndüşşüəra qraf Qor-Heyzen”, “Hərbi müxbiriniz Cənnətəli bəy”) kimi növlərdən yaranmışdır. Azərbaycan mətbuatında daha çox ləqəb məzmunlu gizli imzalardan istifadə olunduğu kimi S.Mümtazın da imzaları arasında bu növ daha çox üstünlük təşkil edir.

Bu imzalar müxtəlif heyvan, quş, həşərat, əşya, rəng, xarici görkəm, xasiyyət və s. bildirən adlardan istifadə yolu ilə yaranmışdır. Məsələn, ornitonim (quş adlarından): “Çalağan”, “Hərbi müxbiriniz Qaraquş”, “Sağsağan”, “Sərcəqulu bəy”, “Xortdanbəyzadə Sərcəqulu bəy”, “Sığırçın”; entomonim (həşərat adlarından): “İmza: Qırxayaq”, “Eşşəkərisi”, “Mozalan”; zoonim (heyvan adlarından): “Yeni müxbiriniz Şahmar İlan”; titlonim (fəxri ad, titul, rütbə, vəzifə, peşə adlarından): “Gökxan”, “İmza: Davudxani”, “Komitetin bir üzvü”, “Baş mürid”, “Müxbir”, “Mömin çinovnik”, “Müxbiriniz Müəllim”, “Xəzinədar Məşədi Cabbar”, “İmza: Səyyah”, “Müxbiriniz Usta Murad”, “Müxbiriniz Dübbəçi Mirzalı”; xromatonim (rəng bildirən adlardan): “Sarıpapaqlı həkim”, “Ağzı dualı müxbirimiz Göyatlı”; frenonim (şəxsin təfəkkürlə bağlı fərqli qabiliyyət və vərdisləri, xasiyyət bildirən adlardan): “Vasvası”, “Müxbiriniz Vasvası”, “Qorxaq”, “Qorxaq müxbirimiz qraf Qorheyzen”; “Xəbərciniz Badamlı”; antonim (əks məzmunlu sözlərdən düzələn adlar): “Bəhluli-Divanə”; xremotonim (əşya, alət, silah, zərgərlik məmulatları adlarından): “Müxbiriniz İynə”, “Müxbiriniz Hacı Gülabdan”, “Müxbiriniz Hacı Luleyin”; eydonim (şəxsin xarici görünüşünü bildirən adlardan): “Cırtan”, “Buxara. Cümbülinski”, “Buxara müxbiri Sadıq Cümbülzadə” və s.

S.Mümtazın gizli imza kimi işlətdiyi “Əqilli Bəhlul Danəndə”, “Bəhluli-Divanə” dünya folklorundakı “ağıllı dəlilər”in Şərq prototipi Bəhlul Danəndədir. Adı Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında da istifadə olunan Bəhlul Danəndə xalq arasında Divanə Bəhlul kimi də tanınır. Bəhlul “ərəb əsətinə xəlifə Harunərrəşidin zamanında yaşayan (bəziləri onu Harunərrəşidin qardaşı sayırlar) özünü dəliliyə vurmuş alimin adı olub, sonralar ümumiləşərək “ayıq, sayıq”, “dərrəkəli”, yaxud “təlxək, oyunbaz” mənalarında işlədilmişdir” [2, s. 42]. “Danəndə” – “bilici, bilikli” [2, s. 107], “Divanə” isə – “dəli” [2, s. 127] deməkdir. Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatı səhifələrində kifayət qədər “ağıllı dəlilər” silsiləsinə mənsub “Dəli Molla Abbas”, “Kefli İskəndər”, “Pırpız Sona”, “Cinni Mustafa”, “Dəli Şirin”, “Dəli”, “Molla Nəsrəddin”, “Lağlağı”, “Hərdəmxəyal”, “Babayi-Əmir”, “Ağıllı Dəli”, “Divanə” və sair kimi onlarla ad mövcuddur. Bu adların yaranma səbəblərinə “Gizli imza və atribusiya” adlı

monoqrafiyada belə aydınlıq gətirilmişdir: “Bütün bu “ağıllı dəlillər” qalereyasını nəzərdən keçirdikdə dəliliyin yaranma səbəbləri haqqında belə bir nəticə hasil olur: a) qəhrəman düşünülmüş şəkildə özünü dəlilik pərdəsi arxasında qoruyur; b) bu ad ona ətrafdakı “ağıllılar” tərəfindən verilir; c) mühit onu həqiqətən dəli vəziyyətinə salır” [4, s. 187].

S.Mümtazın koynonim – yəni bir neçə müəllifin qəbul etdiyi müştərək gizli imzadan istifadə etdiyi məlumdur. Onun mətbuatda dərc etdirdiyi ən böyük əsəri “Mozalanbəyin səyahətnaməsi”dir. Bu əsər 3 şəxsin – Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Salman Mümtaz və Qurbanəli Şərifzadənin müəllifliyi ilə ayrılıqda qələmə alınmış və 1908 (№ 12) – 1910-cu (№ 14) illərdə “Molla Nəsrəddin” jurnalının müxtəlif saylarında “Mozalan bəy”, “Dilinin ucundan avara düşən Məşədi Mozalan bəy”, “Məşədi Mozalan bəy” imzaları ilə dərc edilmişdir. S.Mümtaz məxsus Aşqabad, Qokan, Məşhəd, Xorasan, Nəcəf şəhərlərindən bəhs edən hissə jurnalın 1908-ci il 26-28, 38 və 40-cı saylarında “Məşədi Mozalan bəy” imzası ilə nəşr olunmuşdur.

Əsl “Mozalan” olan bu imzanın “Molla Nəsrəddin” və “Zənbur” jurnallarında “Mozalan bəy”, “İmza: Filan və filan Mozalan”, “Əz tərəfi imza: Mozalan”, “Məşədi Mozalan bəy”, “Molla Nəsrəddin” idarəsinin təbibi Mozalan”, “Dilinin ucundan avara düşən Məşədi Mozalan bəy”, “Sənin nökrin Mozalan” kimi törəmələrinə rast gəlinir. “Mozalan” imzası ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1906-cı il 2-ci sayında işlənmişdir. Əsər müştərəkiyindən əlavə, “Mozalan” imzasının əsl və törəmələrindən mətbuat səhifələrində ayrı-ayrılıqda S.Mümtazdan savayı, C.Məmmədquluzadə, Ö.Faiq, Ə.Haqqverdiyev, Q.Şərifzadə də istifadə etmişlər.

“Xortdan” və “Xortdan bəy” imzalarından isə S.Mümtazla bərabər Ə.Haqqverdiyev də yararlanmışdır. “Xortdan” imzasına ilk dəfə “Molla Nəsrəddin” jurnalının 1907-ci il 3-cü sayında müraciət edilmişdir. Tədqiqatlarda bu müştərək imza ilə bağlı fikir müxtəlifliyi var. Belə ki, ilk biblioqrafik göstəricidə N.Ağayev “Xortdan” və “Xortdan bəy” imzalarını S.Mümtaz, “Xortdan bəy”i isə Ə.Haqqverdiyevə [1, s. 26, 17] aid edirsə, növbəti göstəricidə M.Paşayeva yalnız “Xortdan” imzasını S.Mümtaz, “Xortdan” və “Xortdan bəy” imzalarını isə Ə.Haqqverdiyevə [1, s. 46, 47] aid olduğunu göstərir. “İmzalar” kitabının 1977-ci il [6, s. 97] və təkmilləşdirilmiş 2015-ci il [5, s. 196, 292] nəşrlərində “Xortdan bəy” S.Mümtaz, “Xortdan” imzası isə Ə.Haqqverdiyevə aid edilmişdir.

Əsl “Xortdan” olan imzanın isə “Molla Nəsrəddin”, “Babayi-Əmir”, “Kəlniyət”, “Məzəli” və “Zənbur” jurnallarında “Xortdan bəy”, “Mirzə Xortdan bəy”, “Naxçıvandakı Cüvəllağının dostu Aşqabaddakı Xortdan bəy”, “Xortdan bəy, yəni Vasvası”, “Xortdanbəyzadə Sərcəqulubəy”, “Xortdanqulu bəy”, “Müxbiriniz Xortdan Əyyar”, “Müxbiriniz Xortdan”, “İmza: Xortdan bəy”, “Müxlisi-şüma Xortdan”. “Xortdanbəyzadə Sərcəqulubəy”, “Xortdanqulu bəy”, “Binəqədi Xortdanı” kimi törəmələri mövcuddur. Onu qeyd etmək lazımdır ki, törəmə imzalar da gizli imzaların yaranma üsullarından biridir.

Gizli imzalar bədii üslubda komizmin ifadəlik imkanlarından biri kimi poetik məna tutumuna malikdir. Gizli imzanın müəlliflə oxucu arasında düşüncə bağlılığı yaratma funksiyası var. Belə ki, bəzən müəllif düşünülmüş şəkildə yazısına mövzuya müvafiq imza seçir və bununla da, oxucuya qabaqcadan söhbətin nədən gedəcəyi barədə müəyyən mənada xəbərdarlıq etmiş olur. Bu haqda mətnşünas alim E.Qasımova tədqiqatında belə yazır: “Gizli imzanın müəllif üçün əhəmiyyətli olan bir cəhəti də var. Çox halda müəllif gizli imzadan gəlişi gözəl deyil, düşünülmüş, məntiqli şəkildə istifadə edir. Belə olduqda gizli imza öz məzmunu ilə müəllifin felyeton və yaxud məqalədə qarşısına qoyduğu məqsədin oxucu tərəfindən daha tez dərk edilməsinə psixoloji təsir edir, onda hazırlıq yaradır” [4, s. 40].

Nəticə

Deyilənlərdən belə nəticə hasil olur ki, müxtəlif siyasi, ictimai, ədəbi amillər səbəbindən yaranan minlərlə gizli imzadan istifadə XX əsrin əvvəlləri üçün Azərbaycan mətbuatında bir zərurət idi. Bu zərurət isə öz növbəsində hər bir imzanın müəllifinin və ya müəlliflərinin müəyyənləşdirilməsi işində

sonrakı məştnşünas-alimlər, tədqiqatçılar üçün həlli olduqca çətin, böyük zaman, səbr, zəhmət, yetərinə fakt tələb edən bir problem yaratmış olur. Məhz bu səbəbdəndir ki, bu gün minlərlə gizli imzanın yalnız cüzi bir hissəsi üzərində atribusiya işi aparmaq mümkün olmuşdur.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Ağayev N., Paşayeva M. İmzalar (transfoneliterasiya edən, çapa hazırlayan və “Ön söz”ün müəllifi: E.Qasımova). B., 2015.
2. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən ərəb və fars sözləri lüğəti. 2 cildə: I c., B., 2005.
3. Qasımova E., Əliyeva A. Azərbaycan satirik mətbuatında gizli imzalar (1906-1920). B., 2019.
4. Qasımova E. Gizli imza və atribusiya. B., 2017.
5. Məmmədli Q., Əliyeva A. İmzalar. B., 2015.
6. Məmmədli Q. İmzalar. B., 1977.
7. Salman Mümtaz. Qəmküsar // AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu. Salman Mümtazın şəxsi arxivi, fond – 24, s.v. 20.

Afag Aliyeva

Hidden signatures of Salman Mumtaz

Summary

The article talks about the hidden signatures of Salman Mumtaz, an outstanding literary scholar, textologist, bibliographer, collector of medieval manuscripts, publisher of examples of Azerbaijani classical literature and ashik poetry, poet, and publicist. The reasons and methods for creating hidden signatures belonging to the auxiliary nominal category of anthroponyms were clarified, and classification work was carried out based on the author's hidden signatures. And also, as a result of the research, the joint (coinonymous) hidden signatures of S.Mumtaz were identified and examined in detail.

Keywords: *Salman Mumtaz, literary scholar, textologist, press, hidden signatures.*

*Filologiya elmləri doktoru, dosent Nailə Səmədova
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.*